

<https://www.oralhealthgroup.com/features/name-it-to-tame-it-labelling-emotions-to-reduce-stress-anxiety/>

<https://www.youtube.com/watch?v=ysHM9rsVsEY>

https://fr.wikipedia.org/wiki/Robert_Plutchik

CONSIDERATIONS ON THE THERVINGI-GREUTHUNGI POLITICAL RELATIONS FROM THE NORTH OF THE LOWER DANUBE REFLECTED IN THE LITERARY SOURCES

Dr. Ștefan LIFA

Lecturer PhD., West University of Timișoara

Alexandru FODOR

Master Student, West University of Timișoara

*Abstract: The migration of the Gothic population from the Vistula region and its settlement north of the Lower Danube and the Black Sea in the first part of the third century had the effect of establishing the Goths as the dominant political factor among the barbarian populations of the region until the Hunnic invasion of 375-376. Another effect was the gradual grouping of the Gothic tribes into two distinct confederations bounded by the Dniester. The two political structures, the Thervingi and the Greuthungi, would constitute the skeleton of the future branches of the Goths, the Visigoths, and the Ostrogoths, respectively. The article aims to analyse the political relations between the two confederations of Gothic tribes of the mentioned period in the context of interactions with the Empire. Among the most significant events for the topic covered are the attack of the coalition led by Rausimodus in 322-323 and the disintegration of the two Gothic confederations at the time of the Hunnic invasion. From the comparative analysis of the narrative sources, a number of elements stand out, such as the clear distinction made by Ammianus Marcellinus between the Thervingi and the Greuthungi leaders, for whom he uses the titles of *judex* and *rex*, respectively, but also the tendency of the sources to use the term *Greuthungi* many times when referring to the entire Gothic population. These aspects indicate the existence of a permanent relationship of subordination of the Thervingi confederation in relation to the Greuthungi. The article also discusses the problem of the names used for the two Gothic branches, considering that an equivalence relationship between the two pairs of terms, *Thervingi/Greuthungi* and *Visigoths/Ostrogoths*, cannot be established.*

Keywords: Thervingi, Greuthungi, judex, rex, north of the Lower Danube.

Populație de origine germanică, parte a ramurii estice (*herminonii*) a popoarelor germanice, goții își au originea în sudul Peninsulei Scandinave și insula Gotland de la Marea Baltică. De aici se extind în regiunea Vistulei la începutul mileniului I. În prima parte a secolului al III-lea s-au stabilit la nordul limesului Dunării de Jos ocupând o zonă întinsă de la Prut până la Don. Au intrat rapid în conflict cu Imperiul grav afectat de criza secolului al III-lea. Invaziile gote în teritoriul roman s-au succedat cu o periodicitate aproape anuală în deceniile premergătoare retragerii aureliene. Multiple surse atestă aceste raiduri ale goșilor și ale aliaților lor. Cele mai importante episoade au fost atacurile din 250-251, soldat cu moartea împăratului Decius, și în special cel din 267-269, oprit în final de Claudius al II-lea Goticul în bătălia decisivă de la Naissus. Este greu

de indicat precis acest moment al coagulării celor două ramuri. Termenul de *therving* este menționat pentru prima dată în *Panegyrici Latini, Genethliacus Maximiano Augusto Dictus* (XVII, 1)¹ al lui Mamertinus, rostit în 291. În orice caz, cel mai târziu la începutul secolului al IV-lea ele erau deja diferențiate. Goții de la est de Nistru vor fi cunoscuți sub numele de greuthungi sau goții de câmpie, goții străluciți, iar cei de la vest au fost denumiți *thervingi*, goții de pădure sau goții înțelepți². Ulterior cele două grupuri vor fi recunoscute sub numele de ostrogoți, respectiv vizigoți. Nu s-a ajuns încă la un consens deplin în ceea ce privește natura exactă a raporturilor dintre cele două structuri politice, cu toate că este cunoscut faptul că au menținut relații strânse în toată această perioadă a prezenței lor la nordul Mării Negre, respectiv al Dunării de Jos. Studiul de față își propune să analizeze raporturile dintre cele două confederații din această perioadă prin prisma felului în care sunt reflectate ele în izvoare. Lucru care implică studierea lor din perspectiva relațiilor cu Imperiul, având în vedere că majoritatea surselor disponibile sunt opere ale unor autori latini sau greci.

În ceea ce privește problema denumirii celor două ramuri gote, nu există un consens printre istorici în privința relației dintre cele două perechi de denumiri, *therving/greuthung*, respectiv *vizigot/ostrogot*. Herwig Wolfram consideră ostrogoții și greuthungii ca fiind același grup³. Iordanes folosește termenii de vizigoți (*Getica*, 131-132), respectiv ostrogoți (*Getica*, 130, 133) pentru a-i descrie, dar Iordanes a scris în secolul al VI-lea, când cele două denumiri se impuseseră și erau deja uzuale. Ammianus Marcellinus în *Rerum gestarum libri qui supersunt* vorbește despre *Athanaric șeful thervingilor* (XXXI, 3, 4) și despre *Vithimer regele greuthungilor* (XXXI, 4, 12). Zosimos (*Historia Nova*, IV, 38), la rândul lui, relatează despre *un neam scit necunoscut* cărora localnicii de la nordul Dunării le spuneau greuthungi⁴. Zosimos se referea la grupul condus de Odotheus la care vom reveni imediat. Deși în mod cert *thervingii* vor forma baza vizigoților de mai târziu, iar greuthungii pe cea a ostrogoților, considerăm totuși că nu putem pune un semn de identitate între cele două perechi de termeni. Motivul pentru aceasta stă în fragmentarea celor două confederații gote la momentul invaziei hune din 376. După cum știm, o parte dintre *thervingii* se vor refugia în Imperiu în 376 sub conducerea lui Alavivus și Fritigern, iar ceilalți abia în 381 sub Athanaric. Ei se vor reunifica și vor fi așezați ca federați de către Teodosiu I în Moesia în 382⁵. Acești *thervingii* reunificați vor fi conduși de către Alaric I câteva decenii mai târziu într-o serie de expediții de jaf ce vor afecta ambele părți ale imperiului și vor culmina cu ocuparea Romei în 410. Dar Ammianus Marcellinus ne mai menționează atunci când descrie căderea confederației *thervingice* de la nordul Dunării de jos de un anume *Munderich*, mai

¹ Mihăescu Haralambie, Ștefan Gheorghe, Hîncu Radu, Iliescu Vladimir, Popescu Virgil C., *Izvoarele istoriei României volumul II: De la anul 300 până la anul 1000*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970, p. 81.

² Platon Alexandru-Florin, Rădvan Laurențiu, Maleon Petru-Bogdan, *O istorie a Europei de Apus în evul mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, Polirom, 2010, p. 21.

³ Pentru mai multe informații pe marginea acestui subiect vezi Wolfram Herwig, *History of the Goths*, trad. Dunlop Thomas J. [ed. orig. *Geschichte der Goten*, ediția a II-a, München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1979], Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1988, pp. 23-26.

⁴ Mihăescu, *op. cit.*, p. 313.

⁵ Platon, *op. cit.*, p. 25.

târziu comandant al frontierei din Arabia (XXXI, 3, 5)⁶, unul dintre oamenii lui Athanaric, pe care acesta îl va trimite într-o misiune de recunoaștere în momentul invaziei hune. Acest lucru ne indică faptul că mai mulți thervingi vor intra în armata romană și vor fi transferați în alte regiuni ale Imperiului, fiind separați de grosul thervingilor. În ceea ce îi privește pe greuthungi, situația lor este și mai complexă. Un prim grup, condus de Safrax și Alatheus (Ammianus Marcellinus, XXXI, 3, 3)⁷, regenții fiului minor al lui Vithimer, se refugiază în Imperiu în 377. Ei ajung în cele din urmă ca federați în Pannonia în 380⁸. Acest grup va fi asimilat după dispariția celor doi lideri ai săi, supraviețuitorii fiind recrutați în armata romană⁹ până la începutul secolului al V-lea. Este posibil ca o parte dintre acești greuthungi să se fi alăturat vizigoților. Știm că armata vizigotă stabilită în 418 în sudul Galiei, cuprindea și elemente de origine greuthungă în cadrul ei¹⁰. Un al doilea grup, condus de Odotheus, și care a rămas temporar la nordul Dunării de Jos după invazia hună, trece Dunărea în 381 și atacă Imperiul. Greuthungii lui Odotheus sunt învinși de armata romană comandată de Promotus (Zosimos, IV, 35)¹¹. Liderul greuthung este ucis, iar supraviețuitorii sunt colonizați în Frigia. Dintre aceștia vor proveni goții lui Gainas. Acest greuthung ajuns *magister militum praesentalis* sub împăratul Arcadius (395-408), s-a revoltat în 399-400 și a preluat temporar controlul Constantinopolului, deși nu l-a detronat pe Arcadius. După ce a fost nevoit să abandoneze capitala, a trecut la nordul Dunării unde a fost eliminat de liderul hun Uldes, episod relatat de Zosimos (V, 21-22)¹². În sfârșit, cea mai mare parte a greuthungilor rămâne sub stăpânire hună și se mută spre vest unde ocupă o zonă din Pannonia până în Transilvania. Acest ultim grup va fi cel care va întemeia regatul ostrogot din secolul al V-lea. Așadar, nu credem că se poate vorbi de o identitate de termeni în acest caz. Ostrogoții de mai târziu sunt doar un grup din marea masă a greuthungilor, chiar dacă cel mai semnificativ. La rândul lor, viitorii vizigoți vor pierde elemente thervingi, relocate pe cuprinsul Imperiului, dar vor asimila grupuri greuthunge. Am considerat necesară această digresiune pentru a clarifica acest aspect. Din aceste motive vom utiliza denumirile de thervingi, respectiv greuthungi când ne referim la confederațiile gote de dinainte de momentul 376, respectiv vizigoți și ostrogoți pentru perioada ulterioară.

Stabiliți în regiunea amintită, goții s-au impus rapid printre populațiile locale, care ofereau un tablou eterogen din punct de vedere etnic. Astfel, confederația greuthungă cuprindea elemente finice, slave, germanice, iraniene; din cea thervingă făceau parte populațiile dacice libere, precum carpicii și costobocii, germanici ca bastarnii, elemente sarmatice, taifalii.

⁶ Ammianus Marcellinus, *Istorie romană*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 564.

⁷ *Ibidem*, pp. 563-564.

⁸ Platon, *op. cit.*.

⁹ Burns Thomas, *A History of the Ostrogoths*, Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press, 1984, p. 41.

¹⁰ Wolfram, "Gothic History as Historical Ethnography", în Noble F. X. Thomas (ed.), *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*, London, Routledge, 2006, p. 40.

¹¹ Mihăescu, *op. cit.*, p. 313.

¹² *Ibidem*, p. 317.

Așa cum spuneam, goții s-au impus ca factor politic dominant în regiune după retragerea aureliană, după cum confirmă sursele. Sozomenos afirmă în *Istoria bisericească* (VI, 37, 2), referindu-se la perioada anterioară invaziei hune, că goții *locuiau mai înainte dincolo de Istru și erau stăpâni peste ceilalți barbari*¹³. La fel, relatările lui Iordanes (*Getica*, 116-120)¹⁴ care face o trecere în revistă a războaielor lui Ermanaric și a populațiilor peste care acesta își extindea autoritatea, subliniază poziția predominantă a goților în regiune.

Părăsirea Daciei de către romani a favorizat consolidarea puterii thervingilor care și-au întins autoritatea peste o mare parte din teritoriile abandonate. Centrul de putere therving s-a aflat în Moldova și Muntenia, deși se vor extinde și în Transilvania. Drept dovadă, conflictele lor ulterioare cu sarmații din Banat și Câmpia Tisei. Bineînțeles, această extindere nu a avut loc imediat după retragerea romană, însă la sfârșitul secolului al III-lea, thervingii s-au impus ca putere dominantă în regiune. Au existat tentative ale altor popoare de a se instala în regiune. *Panegyrici Latini III (Genethliacus Maximiano Augusti Dictus, XVII, 1)*¹⁵, menționează un atac al goților, în armata cărora participă și un contingent de taifali, împotriva unei alianțe gepido-vandale. Având în vedere că discursul este ținut în 291, se referă la conflictul dintre gepizii stabiliți în acea perioadă pe cursul superior al Tisei și vandalii hasdingi, pe de o parte, și goți, pe de altă parte din acea perioadă. Conflict foarte probabil cauzat de dorința gepizilor de a se extinde în zona deținută de goți¹⁶.

Tensiunile dintre goți și romani au continuat și după retragerea aureliană. *Scriptores Historiae Augustae Probus (12, 3)*¹⁷ menționează campaniile victorioase ale împăratului Probus (276-282) împotriva goților și a sarmaților stabiliți în Banat după retragerea romană. Un pasaj următor detaliază realizările lui Probus:

16, 2. În Illyria el i-a lovit așa de vârtos pe sarmați și pe celelalte neamuri, încât aproape fără nici o luptă a recucerit toate cele pe care le cotropiseră ei. 3. Apoi și-a îndreptat drumul prin Tracia și a primit ca supuși sau prieteni toate populațiile gotice care erau îngrozite de cele aflate și copleșite de puterea vechiului renume.

*18, 1. Încheind prin urmare pace cu perșii, el s-a întors în Tracia și a așezat pe pământul roman 100000 de bastarni, care toți au păstrat credință. 2. Însă, după ce a adus tot atât de mulți și din alte neamuri, adică dintre gepizi, grutungii și vandali, toți aceștia au călcat jurământul de credință și au colindat aproape toată lumea romană, pe apă și pe uscat, deoarece Probus era ocupat cu războaie contra uzurpatorilor și nu mică a fost paguba pricinuită renumelui roman. 3. Pe aceștia el i-a strivit prin multe victorii în diferite rânduri: doar puțini s-au întors acasă cu gloria de a fi scăpat din mâinile lui Probus.*¹⁸

Este vorba de campania lui Probus din 278 de la Dunărea de Jos în care i-a învins pe sarmați și pe goți, ce executau obișnuitele raiduri în provinciile romane din regiune.

¹³ *Ibidem*, p. 227.

¹⁴ Iordanes, *Getica*, pp. 33-34.

¹⁵ Mihăescu, *op. cit.*, p. 81.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 109.

¹⁸ *Ibidem*.

Fragmentul este interesant din câteva perspective. Pe de o parte avem una dintre ultimele atestări ale bastarnilor în izvoare. Alt amănunt notabil este menționarea neamurilor germanice care nu și-au respectat angajamentele luate față de Probus. Ne referim la greuthungi, confederația gotică de la est de Nistru. Această formulare pare a indica la prima vedere faptul că deja se produsese diferențierea goților în cele două ramuri. Totuși nu trebuie să uităm că sursa nu este contemporană cu evenimentele. Autorul a scris în secolul al IV-lea și nu este exclus să fi aplicat realitățile geopolitice din timpul său, obicei destul de întâlnit la istoricii din această perioadă. Este posibil ca prin termenul de greuthungi să se fi referit la întregul popor al goților. Pe de altă parte, respectiva campanie a lui Probus a avut loc la Dunărea de Jos și implicit ar fi trebuit să se confrunte în primul rând cu thervingii, care nu sunt menționați. Aceste aspecte par a indica faptul că elementele care vor deveni mai târziu greuthunge au avut un rol dominant în cadrul triburilor gote încă dinainte de diferențierea celor două ramuri. Este un detaliu asupra căruia vom mai reveni.

Ajungând la perioada lui Constantin cel Mare, avem o serie de mențiuni despre activitatea împăratului la Dunărea de Jos. O primă confruntare s-a petrecut în 322 când se înregistrează o invazie barbară în teritoriile romane. Zosimos în *Historia Nova* oferă multe detalii cu privire la aceste lupte.

II, 21. Când Constantin află că sarmații care locuiesc lângă lacul Meotic au trecut Istrul cu corăbiile și pustiesc teritoriul de sub stăpânirea sa, porni cu trupele împotriva lor. La rândul lor și barbarii, împreună cu regele lor Rausimodus, pleacă ca să-i iasă înaintea. Mai întâi sarmații au atacat un oraș, care avea o pază bună [...] Între timp a sosit și Constantin, care i-a atacat pe barbari din spate, a ucis o mare parte din ei și a aprins de vii pe cei mai mulți. Ceilalți au fugit. Rausimodus, care pierduse cea mai mare parte a trupelor sale, se îmbarcă în corăbii și trecu Istrul, cu gândul de a mai pustii și-n viitor teritoriul roman. Aflând aceasta, Constantin îl urmărește, trecu și el Istrul și atacă pe fugari lângă o colină acoperită de păduri dese. Acolo ucise o mulțime din ei, printre care și pe Rausimodus, iar pe mulți îi luă prizonieri. Restul întinseră mâinile în semn de supunere și fură primiți ca supuși de către Constantin, care se întoarse la reședința sa cu o mulțime de prizonieri. 22. După ce îi distribui prin orașe se îndreaptă spre Tesalonic.¹⁹

În privința identității acestor invadatori, sursa nu este foarte clară. Sunt numiți sarmați și se spune că provin din regiunea Mării Azov, cunoscută ca *lacul Meotic* în epocă. Unele păreri plasează locul primei bătălii cu Rausimodus la Campona în 323 în provincia Pannonia Valeria și pe cea de-a doua la confluența Dunării cu Morava, în Moesia Superior, care ar fi declanșat războiul final cu Licinius, despre care vom vorbi imediat²⁰. Monedele cu deviza SARMATIA DEVICTA emise de Constantin și luarea titlului de *Sarmaticus Maximus* în același an de către acesta sunt aduse în sprijinul acestei ipoteze, care îi consideră sarmați pe invadatori²¹. Vladimir Iliescu plasează a doua bătălie undeva

¹⁹ *Ibidem*, p. 307.

²⁰ Kulikowski Michael, "15: Constantine and the Northern Barbarians", în Lenski Noel (ed.), *The Cambridge Companion to the Age of Constantine*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, p. 359.

²¹ *Ibidem*.

în zona Munteniei²². Tot el îl identifică pe Rausimodus la conducerea invaziei gotice din 323 din teritoriul lui Licinius despre care vom vorbi în cele ce urmează²³.

Războiul civil dintre Constantin cel Mare și Licinius a fost un alt moment în care goții au jucat un rol semnificativ. Faza finală a acestui conflict latent între cei doi împărați a fost declanșată de goți printr-un nouă incursiune în provinciile romane. După Anonymus Valesii (*Origo Constantin Imperatoris*):

*V, [...] 21. Pe când Constantin se afla la Tesalonic, goții au năvălit din nou peste limes, care fusese neglijat, și după ce au devastat Tracia și Moesia au început să strângă prăzi. Atunci Constantin i-a atacat și i-a respins: îngroziți, ei au încheiat pace și au înapoiat prizonierii. Licinius însă s-a plâns că apărarea teritoriului său de către altul constituie o încălcare a înțelegerii încheiate [...] 27 [...] apoi Licinius s-a luptat lângă Chrysopolis, fiind ajutat foarte mult de către goții de sub comanda lui Alicas, care era de neam regesc.*²⁴

Acest al doilea text descrie foarte clar circumstanțele în care s-a ajuns la confruntarea finală dintre cei doi împărați, motivul fiind constituit de încălcarea de către Constantin a teritoriului repartizat lui Licinius. De asemenea menționează alianța dintre acesta și goți care a urmat, cu toate că acești goți au invadat provinciile aflate sub autoritatea lui Licinius. Tot de aici aflăm și numele liderului got care i-a acordat ajutor lui Licinius. Comparând cele două fragmente citate anterior, observăm că cele două episoade sunt consecutive și sunt delimitate de prezența lui Constantin la Salonic. Putem încerca o reconstituire a succesiunii cronologice a evenimentelor. Din aceste fragmente coroborate rezultă clar că întâi a avut loc atacul comandat de Rausimodus, care a fost învins într-o primă fază, apoi urmărit și învins definitiv de către Constantin, fiind ucis în a doua bătălie. Dar izvorul spune foarte clar că Rausimodus a atacat teritoriul aflat sub controlul lui Constantin. Știm că începând cu 317, după un prim război civil între Constantin și Licinius, cei doi și-au reîmpărțit imperiul. Licinius cedându-i lui Constantin toate provinciile europene în afară de Tracia²⁵. Ne referim la dioceza Tracia, nu la regiunea omonimă. Anonymus Valesii (V, 18)²⁶ confirmă acest lucru atunci când enumeră Moesia și Scythia Minor, pe lângă Tracia. Dacia aureliană care se învecina la vest cu aceste provincii era inclusă în dioceza Dacia, aflată în teritoriul lui Constantin. Așadar Constantin putea să-l urmărească pe Rausimodus până în teritoriul Olteniei și de acolo în Muntenia fără să traverseze teritoriul lui Licinius. Abia al doilea atac al goților, venit la un oarecare interval după luptele cu Rausimodus, l-a determinat să treacă prin provinciile repartizate asociatului său. În ceea ce privește identitatea invadatorilor, Rausimodus este cel mai probabil varianta latinizată a lui Rausimond care este un nume tipic germanic, ceea ce înseamnă că avem de-a face cu un personaj de origine gotă. Având în vedere că provine din zona Mării Azov, așa cum ne spune și Zosimos, este clar

²² Mihăescu, *op. cit.*.

²³ *Ibidem*, p. 47.

²⁴ *Ibidem*, pp. 47, 49.

²⁵ Pohlsander Hans A., *Împăratul Constantin*, trad. Acseente Mirella [ed. orig. *The Emperor Constantine*, London, Routledge, 1996], București, Artemis, 2007, p. 58.

²⁶ Mihăescu, *op. cit.*, p. 47.

că aparține ramurii greuthunge. Știm că împăratul s-a ocupat în anii anteriori acestui moment de tulburările provocate de sarmații din Pannonia, motiv pentru care și-a petrecut cea mai mare parte a timpului la Sirmium și Serdica²⁷. Așadar este foarte probabil ca printre invadatori să se afle și sarmați, dar ca parte a unei coaliții care îi cuprindea și pe goți. Pe de altă parte, sarmații erau în declin în secolul al IV-lea, în timp ce germanicii erau în plină ascensiune. Prin urmare este greu de crezut că o astfel de coaliție ar fi putut fi condusă de un sarmat în perioada despre care vorbim. Liderul ei nu putea fi decât un germanic. Mai exact un got, dacă ne amintim mențiunea lui Sozomenos despre goții care domneau peste ceilalți barbari. Deși nu sunt menționați ca participând la bătăliile lui Rausimodus cu Constantin, considerăm că thervingii au făcut parte aproape sigur din această coaliție. Știm că între cele două ramuri de goți au existat în permanență legături strânse. În plus, este puțin probabil ca greuthungii să atace teritoriul roman de la Dunărea de Jos fără suportul thervingilor care aveau frontieră directă cu Imperiul. Cu atât mai puțin să se retragă prin teritoriul therving. Deși se consideră că stabilirea efectivă a thervingilor în regiunile de pe malul nordic al Dunării, din imediata vecinătate a teritoriilor imperiale, a avut loc la un moment târziu, posibil chiar după pacea din 332²⁸, populațiile care trăiau în zonă erau deja afiliate confederației thervingice. În ceea ce privește goții din pasajul lui Anonymus Valesii, cei care au atacat provinciile lui Licinius, aici vorbim despre thervingi și liderul lor Alicas. Știm din relatarea lui Zosimos că greuthungii au suferit pierderi grele în bătăliile cu Constantin. Așadar este foarte probabil ca alianța de greuthungi, thervingi și sarmați condusă de Rausimodus să se fi dezintegrat după moartea conducătorului ei, iar greuthungii să se fi retras în teritoriul lor. De aceea considerăm că în timp ce primul episod se referă la o alianță condusă de regele greuthung, în cazul celui de-al doilea vorbim de o acțiune pe cont propriu a thervingilor. Acest moment marchează și începutul unei reveniri a autorității imperiale la nordul Dunării. În anii următori Constantin devine tot mai activ în regiune. În 332, intervine cu succes în sprijinul sarmaților din Banat, care i-au solicitat ajutorul împotriva goților, după cum relatează și Anonymus Valesii (VI, 31), care notează că romanii au primit și ostatici din partea goților învinși *printre care și pe fiul regelui Ariaricus*²⁹. Campania victorioasă desfășurată la nordul Dunării este confirmată și de Eusebiu din Cezareea (*Cronica*, 233, c)³⁰. Prin pacea care a urmat după această victorie majoră a romanilor, goții thervingi au devenit federați ai Imperiului. Înțelegerea prevedea oferirea de ostatici de către goți și asistență militară Imperiului.

Un alt moment important al perioadei de dominație gotă la nordul Dunării de Jos este războiul romano-got din anii 367-369, încheiat cu pierderea statutului de federați de către thervingi. Conflictul a fost cauzat de alianța goților cu uzurpatorul Procopius, membru al dinastiei constantiniene căzută de la putere după moartea lui Iulian

²⁷ Pohlsander, *op. cit.*, p. 62.

²⁸ Protase Dumitru, Suceveanu Alexandru (coordonatori), *Istoria Românilor vol. II: Daco-romani, romanici, alogeni*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 688.

²⁹ Mihăescu, *op. cit.*, p. 49.

³⁰ *Ibidem*, p. 11.

Apostatul. Procopius s-a revoltat în 365 și a reușit să controleze temporar Tracia. A fost învins și executat de către Valens în 366, înainte ca trupele gotice să poată interveni în ajutorul lui. Despre alianța goților cu Procopius menționează Ammianus Marcellinus (*Rerum gestarum libri* (XXVII, 4, 1)³¹ și Zosimos (IV, 7)³². Eliminarea lui Procopius nu a împiedicat armata gotă să invadeze și să jefuiască Tracia, fiind respinsă de Valens, după cum relatează în continuare Zosimos (IV, 10)³³.

În anul următor împăratul a continuat acțiunea de combatere a goților, mutând ostilitățile la nordul Dunării. Ammianus Marcellinus (XXVII, 5, 1-10) povestește cu lux de amănunte desfășurarea operațiunilor militare în cei trei ani de război, precum și circumstanțele încheierii păcii prin tratativele purtate pe bărci în mijlocul fluviului. Din relatarea sa se desprind câteva aspecte interesante pentru subiectul discutat:

*XXVII, 5, 6. Cu aceeași încăpățânare a pornit și în anul al treilea, legând pod de vase lângă Noviodunum spre a trece râul, apoi, năvălind în ținuturile barbarilor și mișcându-se în marșuri neîntrerupte până departe, s-a năpustit asupra tribului războinic al greuthungilor. După câteva încăierări ușoare, deoarece Atharicus, pe atunci un șef foarte puternic, avusese îndrăzneala să-i stea în cale cu o mână de oameni [...] apoi el însuși, împreună cu toți ai săi, s-a întors la Marcianopolis pentru a-și petrece iarna [...]*³⁴

Este surprinzătoare referirea la greuthungi făcută de autor în fragment, având în vedere că era vorba despre teritoriul therving. Lăsând la o parte eventualitatea unei simple greșeli făcute de autor, menționarea greuthungilor indică fie un grup trimis în sprijinul goților vestici, fie Ammianus Marcellinus se referă la ansamblul poporului got atunci când vorbește de greuthungi. Acest lucru presupune predominanța politică a ramurii greuthunge în cadrul populației gotice. Considerăm că varianta unei greșeli făcute de autor nu stă în picioare, având în vedere buna cunoaștere a realităților din teren conferită de experiența sa ca militar în serviciul Imperiului pe diverse teatre de operațiuni. Alt detaliu notabil este indicarea titlului liderului therving pentru care nu folosește titlul de *rex*, ci pe acela de *judex potentissimum*³⁵. Relatarea lui Zosimos despre acest război nu diferă semnificativ de cea lui Ammianus Marcellinus.

Un alt autor care scrie despre goți și interacțiunile acestora cu imperiul în perioada postaugustină este Themistios, om de stat, orator și sofist care a trăit între 317 și 388. Lăsând la o parte exagerările inerente stilului retoric al autorului, scrierile sale oferă o serie de detalii utile. Astfel în *Opera*, în *Discursul X. Despre pace, adresat lui Valens* (132, C, D) vorbește despre expedițiile victorioase ale lui Valens de la nordul Dunării împotriva goților³⁶; amintește și el despre negocierile desfășurate pe bărci în largul fluviului. Într-un fragment următor (133 – 140), Themistios dă mai multe detalii despre

³¹ *Ibidem*, p. 123.

³² *Ibidem*, p. 309.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, pp. 123, 125, 127.

³⁵ *Ibidem*, p. 124.

³⁶ *Ibidem*, p. 57.

a doua campanie, cea din 369, când Valens a trecut Dunărea pe un pod de vase la Noviodunum³⁷. Autorul îl remarcă și pe liderul goților, Athanaric:

*Și totuși ei aveau un susținător al lor care nu putea fi biruit oricum și a cărui inteligență era barbară, cum îi era limba. Iscusița lui în a gândi și a pătrunde lucrurile era mai mare decât în a săvârși fapte de arme. Astfel el nu punea niciun preț pe titlul de rege și era mulțumit cu acela de judecător.*³⁸

Astfel, Themistios confirmă și el titulatura utilizată de Athanaric. Atât Ammianus Marcellinus și Themistios reprezintă surse credibile în această privință, atât prin statutul lor de oameni în serviciul Imperiului (ca demnitari sau militari), cât și prin faptul că au fost contemporani cu evenimentele. Remarca lui Themistios în privința preferinței lui Athanaric pentru titlul de *judex* este deschisă interpretării. Herwig Wolfram ia în considerare posibilitatea ca refuzul lui Athanaric de a fi numit *rex* să fie legat de faptul că liderul therving percepea acest termen latin ca echivalentul poziției de *reiks* și nu a celei de *thiudans*³⁹. Primul termen se referă la șefii de trib goți. Cel de-al doilea desemnează instituția regală germanică antică pentru care poziția de *judex* servea ca un înlocuitor temporar în situații speciale, așa cum argumentează și Wolfram. Credem însă că Themistios, ca și Ammianus Marcellinus, erau suficient de informați pentru a fi conștienți de diferența dintre pozițiile de șef de trib și cea de rege în adevăratul sens al cuvântului. De altfel, Ammianus Marcellinus folosește în repetate rânduri termenul de *dux* atunci când se referă la simpli lideri de trib goți, thervingi sau greuthungi. Formularea lui Themistios sugerează mai degrabă că prin titlul de *rex* autorul înțelegea o poziție superioară celei de *judex*. Or, este greu de crezut că statutul de *reiks* se încadrează aici. Pe de altă parte, dacă Athanaric avea o cunoaștere, fie ea și sumară, a nomenclaturii folosite de oficialii romani pentru a desemna instituțiile politice, nu este exclus ca el să fi fost familiarizat cu semnificația termenului de *rex*. Mai există un aspect. Autorii romani scriau din perspectiva Imperiului. Pentru ei refuzul titlului de *rex* putea fi interpretat ca o dorință de a nu fi considerat o tentativă de uzurpare a autorității universale a împăratului. Dar Athanaric nu gândea din perspectiva romană. Mărturie în acest sens stă politica sa dură împotriva creștinismului pe care îl vedea ca pe o influență insidioasă a Imperiului, influență pe care a respins-o ferm. Este mult mai probabil ca liderul therving, un adept fervent al vechilor tradiții germanice, să fi privit această problemă în raport cu conașionalii săi germanici, în special goți (al căror statut dominant printre barbari este confirmat unanim de surse). Prin urmare considerăm că evitarea de către Athanaric a titlului regal este legată mai degrabă de dorința de a nu știrbi autoritatea regelui greuthung.

Sfârșitul perioadei de care ne ocupăm a fost, după cum se cunoaște, provocat de apariția hunilor, eveniment relatat de multiple surse. Ammianus Marcellinus, după ce

³⁷ *Ibidem.*

³⁸ *Ibidem*, p. 59.

³⁹ Wolfram, "Athanaric the Visigoth: Monarchy or Judgeship. A Study in Comparative History", *Journal of Medieval History*, I, 1975, North-Holland Publishing Company, p. 268.

face o scurtă prezentare a geografiei teritoriilor de la nordul Mării Negre și a popoarelor care le locuiesc (XXXI, 2, 13-14)⁴⁰, relatează atacul hunilor asupra goților:

XXXI, 3, 1. Deci năvălind în ținuturile alanilor, care la hotarele greuthungilor se numesc de obicei tanaiți, hunii au măcelărit și jefuit pe mulți dintre ei, iar pe ceilalți i-au legat printr-un pact de credință. Ajutați de ei și având mai multă îndrăzneală, au năvălit apoi pe neașteptate în satele răsfirate și îmbelșugate ale lui Ermenrih, un rege foarte războinic, care după mai multe fapte de vitejie schimbătoare, băgase groaza în populațiile învecinate. 2. Însăpământat de puterea acestei furtuni năprasnice,[...], și-a liniștit frica printr-o moarte voluntară. 3. După pieirea lui a fost ales rege Vithimer, iar acesta [...] a murit în luptă, răpus de puterea armelor. Tutela fiului său mititel Viderich a fost luată de Alatheus și Safrax, comandanți încercați [...] ei s-au retras cu multă băgare de seamă și au ajuns până la râul Danastium.⁴¹

Reacția thervingilor este descrisă în continuare de autor:

XXXI, 3, 4. Aflând de cele întâmplate astfel peste așteptările sale, șeful thervingilor, Athanarich [...] făcea încercări să rămână pe loc, cu gândul de a se ridica cu toate puterile, dacă va fi și el atacat ca ceilalți. 5. Apoi, măsurând la timp potrivit, loc de tabără lângă țărmurile râului Danastium și valul greuthungilor, a trimis pe Munderich [...] până la miliarul al douăzecilea pentru a pândi sosirea dușmanilor, iar el însuși, netulburat de nimeni, făcea în acest timp pregătiri de război. [...] 4. 1. Așadar, având șef pe Alavivus, goții au ocupat malurile Dunării și au trimis soli la Valens, cerându-i cu umilință să fie primiți în imperiu, făgăduindu-i că vor trăi în pace și vor da la nevoie ajutoare.⁴²

Așa cum am menționat anterior, Ammianus Marcellinus utilizează termenul de *dux* atunci când se referă la simpli șefi de trib goți, fie ei thervingi (Munderich, Alavivus) sau greuthungi (Safrax, Alatheus)⁴³. Observăm distincția pe care autorul o face între conducătorul greuthungilor pentru care folosește titlul de rege (*rex*) și liderul thervingilor pe care Ammianus Marcellinus îl numește *judex*⁴⁴. În alt pasaj (XXVII, 5, 6)⁴⁵, autorul folosește formularea de *judex potentissimum*, care indică mai degrabă o poziție de *primus inter pares* și nicidecum o conducere unicefală. Este probabil chiar ca poziția de *judex potentissimum* să nu fi fost una permanentă, ci instituită doar pentru situații speciale, cum ar fi războaiele⁴⁶. Nu mai insistăm pe diferența dintre cele două titluri sau mai degrabă ceea ce Ammianus Marcellinus echivalează din rândul instituțiilor gotice cu cele două titluri, *judex* și *rex*. Primul este prin definiție un titlu care implică atribuții ce țin de împărțirea dreptății, al doilea cuprinde o gamă mai largă de responsabilități,

⁴⁰ Mihăescu, *op. cit.*, pp. 132, 133.

⁴¹ *Ibidem*, p. 133.

⁴² *Ibidem*, p. 133, 135.

⁴³ *Ibidem*, pp. 132, 134.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 132.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 124.

⁴⁶ Pentru mai multe informații asupra evoluției structurilor politice la thervingi/vizigoți vezi Diaz Pablo C., "Visigothic Political Institutions", în Heather Peter (ed.) *The Visigoths from the Migration Period to the seventh Century. An Ethnographic Perspective*, Woodbridge, 1999, pp. 321-372.

inclusiv militare și religioase. Nu în ultimul rând, *judex* erau guvernatorii civili ai provinciilor romane începând cu reforma lui Dioclețian⁴⁷. Considerăm că este semnificativă diferențierea pe care o face Ammianus Marcellinus între un lider pe care îl asimilează unui guvernator de provincie și altul căruia îi rezervă un titlu folosit pentru primii conducători ai Romei. Aceste aspecte indică faptul că deși confederația thervingă era autonomă în raport cu cea greuthungă, avea totuși un statut de subordonare față de aceasta. Iordanes în *Getica* (116-120, 129)⁴⁸ menționează războaiele regelui greuthung Ermanaric, despre care spune că și-a impus autoritatea asupra populațiilor învecinate, germanice și nu numai. Este posibil ca Iordanes să exagereze dimensiunile domeniului asupra căruia se extindea autoritatea lui Ermanaric, dar Ammianus Marcellinus confirmă și el statutul dominant al acestuia în regiune. Luând însă în calcul și informațiile provenite din izvoare analizate anterior (*Scriptores Historiae Augustae*, care vorbește despre greuthungi atunci când se referă la toți goții, și mai ales episodul coaliției antiromane condusă de greuthungul Rausimodes), considerăm că predominanța greuthungilor față de thervingi a fost o stare de fapt permanentă și nu una limitată la perioada domniei lui Ermanaric. În ceea ce privește titulatura regală folosită de Anonymus Valesii pentru predecesorii lui Athanaric, Alicas și Ariaricus, credem că nu este foarte relevantă având în vedere că în sursă (al cărui autor este anonim și dintr-o perioadă ulterioară) nu regăsim aceleași nuanțe la care autori contemporani și bine informați precum Ammianus Marcellinus și Themistios sunt foarte atenți. Este foarte posibil ca acești *regi* menționați să fi deținut la rândul lor poziția de *judex*.

Dezintegrarea celor două confederații gote și deplasarea în masă a unei mari părți a acestora în Imperiu a inaugurat o perioadă de tulburări la sudul Dunării între romani și goții care s-au revoltat din cauza foametei și a abuzurilor autorităților imperiale, așa cum consemnează și Iordanes în *Romana* (313)⁴⁹. Această răscoală despre care vorbește Iordanes a avut ca rezultat bătălia de la Adrianopol din iulie 378 încheiată cu moartea lui Valens. Tulburările au continuat și în anii următori, după cum confirmă și Aurelius Victor (*Liber de Caesaribus*, 47, 3)⁵⁰, atunci când tratează circumstanțele venirii la putere a lui Teodosiu I. Ammianus Marcellinus descrie pe larg evenimentele petrecute la sudul Dunării în urma refugierii goților în imperiu. El abordează inclusiv dinamica relațiilor dintre diferiții lideri de facțiuni gote, thervingi și greuthungi, dar ele nu fac obiectul acestei discuții. În ceea ce privește soarta ulterioară a lui Athanaric (care a preferat să se refugieze într-o zonă montană din regiunea Transilvaniei în momentul atacului hun), el va veni în 381 la Constantinopol așa cum relatează Marcellinus Comes în *Chronicon* (381, 2) când spune că *regele goților Athanaric, cu care împăratul*

⁴⁷ Pentru o discuție mai amplă referitoare la contextul utilizării termenilor de *rex* și *judex* de către Ammianus Marcellinus și alți autori ai epocii vezi Wolfram, *op. cit.*, pp. 259-278.

⁴⁸ Iordanes, *op. cit.*, pp. 33-34, 36.

⁴⁹ Mihăescu, *op. cit.*, p. 409.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 27.

*Theodosius încheiase un tratat, a venit la Constantinopol în luna ianuarie și a murit de boală în aceeași lună*⁵¹.

Ca să concluzionăm, analiza izvoarelor narative scoate în evidență o serie de detalii interesante legate de relațiile thervingo-greuthunge din perioada prezenței lor la nordul Dunării de Jos. Înainte de toate, divizarea goșilor în thervingi și greuthungi pare să fi reprezentat o realitate politică valabilă doar în perioada prezenței gote în regiunea menționată. Dispariția celor două structuri a dus la reconfigurări semnificative în cadrul populației gote. Astfel, viitorii vizigoți vor pierde elemente thervinge, dar vor integra grupuri inițial greuthunge. La rândul lor, ostrogoții vor fi urmașii unuia dintre grupurile greuthunge. Așadar, cele două confederații nu pot fi identificate cu cele două ramuri gote ulterioare, deși sunt precursorile acestora. Referitor la relațiile dintre cele două structuri, ele au fost în principal de colaborare, așa cum reiese și din episodul atacului coaliției conduse de Rausimodus care s-a retras în teritoriu therving după prima înfrângere în fața lui Constantin. Statutul dominant al greuthungilor în regiune din timpul lui Ermanaric este bine cunoscut. Dar există elemente care par să indice faptul că predominanța politică a greuthungilor a fost o stare de fapt permanentă în această perioadă. În primul rând, diferența între titlurile utilizate de liderii celor două confederații, atestată de cele mai credibile surse, Ammianus Marcellinus și Themistios. Nu credem că opțiunea lui Athanaric pentru titlul de *judex* este legată de grija unei confuzii cu cel de *rex* în sensul de *reiks* sau de teama unei lipse de respect față de autoritatea universală imperială, ci mai degrabă de dorința de a respecta primatul liderului greuthung, considerat *rex* în sensul clasic al termenului. În al doilea rând, prezența lui Rausimodus, un greuthung, la conducerea unei mari coaliții antiromane. În al treilea rând, folosirea de către unele izvoare a denumirii de greuthungi atunci când se referă la ansamblul poporului got, așa cum întâlnim în *Scriptores Historiae Augustae Probus*. Motive pentru care considerăm că, deși confederația thervingă era autonomă în raport cu cea greuthungă, se afla totuși într-o stare de subordonare față de aceasta.

Bibliografie

- Ammianus Marcellinus, *Istorie romană*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
- Burns Thomas, *A History of the Ostrogoths*, Bloomington and Indianapolis, Indiana, University Press, 1984.
- Diaz Pablo C., "Visigothic Political Institutions", în Heather Peter (ed.), *The Visigoths from the Migration Period to the seventh Century. An Ethnographic Perspective*, Woodbridge, 1999, pp. 321-372.
- Iordanes, *Getica*.
- Kulikowski Michael, "15: Constantine and the Northern Barbarians", în Lenski Noel (ed.), *The Cambridge Companion to the Age of Constantine*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, pp. 347-376.
- Mihăescu Haralambie, Ștefan Gheorghe, Hîncu Radu, Iliescu Vladimir, Popescu Virgil C., *Izvoarele istoriei României volumul II: De la anul 300 până la anul 1000*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970.

⁵¹ *Ibidem*, p. 359.

Platon Alexandru-Florin, Rădvan Laurențiu, Maleon Petru-Bogdan, *O istorie a Europei de Apus în evul mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografice (sec. V-XVI)*, Iași, Polirom, 2010.

Pohlsander Hans A., *Împăratul Constantin*, trad. Acsente Mirella [ed. orig. *The Emperor Constantine*, London Routledge, 1996], București, Artemis, 2007.

Protase Dumitru, Suceveanu Alexandru (coordonatori), *Istoria Românilor vol. II: Daco-romani, romanici, alogeni*, București, Editura Enciclopedică, 2001.

Wolfram Herwig, *History of the Goths*, trad. Dunlop Thomas J. [ed. orig. *Geschichte der Goten*, ediția a II-a, München, C. H. Beck'she Verlagbuchhandlung, 1979], Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1988.

Idem, "Gothic History as Historical Ethnography", în Noble F. X. Thomas (ed.) *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*, London, Routledge, 2006.

Idem, "Atharic the Visigoth: Monarchy or Judgeship. A Study in Comparative History", *Journal of Medieval History*, I, 1975, North-Holland Publishing Company, pp. 259-278.